

Egy évvel a Vásárhelyi Találkozó után

Magatartás és hitvallás

HÁROM ÉVVEL EZELŐTT, miután beutazta Románia jelentősebb vidékeit, megismerkedett intézményekkel és emberekkel, Németh László megírta keserű útirajzát s lemondóan állapította meg, hogy az erdélyi magyarságnak nincs komoly hadrendje, melybe beállni férfipróba. Egy nagy eszme – mondja tovább Németh László – már csak azért sem futhat benne szét, mert minden széttört csoportjára más-más halott múlt fekszik rá, mint kriptatető a koporsóra. Jóhiszemű kétségbeesettek hirdették, hogy mindent fel kell adni, mert úgylis minden hiába. Akik a magyar fa sorsát egykor mostohának és zordnak tartották, de sohasem reménytelennek, bölcséleti okoskodással bizonyították, hogy a kisebbségi életformában soványra aszik a nemzeti kultúra, elszíntelenednek a faji sajátosságok, elapadnak a nemzeti népközösség életerői, röviden szólva: kisebbségi sorsban élni nem lehet. De alig múlt el két év Németh László romániai útja után, mintegy válaszként a lemondó és reménytelen megállapításokra, erjedni kezdett az erdélyi magyar közélet s e szenvedélyes jóslások zuhatagában az erdélyi magyarság közvéleménye komoly várakozással és általános érdeklődéssel fordult az erdélyi fiatal magyar szellemiség marosvásárhelyi tanácskozása felé. Várakozás és aggodalom, bizalom és kételkedés, megértés és idegenkedés, mint a példaadó erdélyi összefogás kísérő jelenségei, egyaránt vigyázó szemmel és éber figyelemmel kísérték az eseményeket és várták, mi történik a Vásárhelyi Találkozón: a kiművelt emberfők megnyilatkozásaiból kitermelődik-e egy nagy eszme, hogy az vezérgondolata legyen a kisebbségi magyarság önvédelmi küzdelmének és nemzeti megújulásának.

A Vásárhelyi Találkozó vállalta a súlyos feladatot: megcáfolni azokat, akik meghúzták a lélekharangot az erdélyi magyarság felett s megszádulva a kisebbségi sors kemény levegőjének szokatlan nyomásától, a küzdelem feladását hirdették.

A közvélemény nem ítélte meg egységesen a fiatal magyar társadalom kísérletét. Sokan a tanácskozások meddőségétől tartottak, mások viszont a felkészült és szervezett szélsőségek előretörését jósolták. Voltak vélemények, melyek a meglevő szervezeti keretek épségét féltették a nemzeti érzésű és nemzetközi irányzatokat követő csoportok eszmei bajvívásától. Számottevő magyar körök megriadtak attól az átfogó és mélyreható érdeklődéstől, amely felekezeti, társadalmi és politikai különbözőségeket háttérbe szorítva, dinamikus erővel robbant ki a fiatal magyar szellemiségben. Aggályoskodók a trójai faló veszélyét hangoztatták s a megmozdulás sikerét féltették a baloldal bekapcsolódásától. De nem hiányoztak azok sem, akik a magyar érzelmi közösség megbontásának lehetőségeire vadásztak

azokban a komoly napokban, amikor a fiatal magyar társadalom minden árnyalatú erdélyi fiatal magyar nevében a népkisebbségi élet önvédelmi szükségleteit vette számba, nemzeti kultúránk fejlődésének útjait jelölte ki s a népkisebbségi élet követelményeit és alapelveit foglalta hitvallásba.

A Vásárhelyi Találkozó nemzedéke a kényszerű életproblémákkal viaskodó kisebbségi magyar ember elé állította Széchenyi tételét: *vétkesek és betegek voltunk és vagyunk, s bajainkon kisebb kezdeményezés nem, csak lelki megtisztulás, belső átalakulás segíthet.* Valóságérzetünk parancsa volt, hogy a Vásárhelyi Találkozó elsősorban kritika legyen múlttal és jellel szemben, egy teljesebb, igazságosabb, ellentétes vélekedése csoportosult magyar tömegek összeállításán felépülő kisebbségi életrend érdekében, a nemzeti gondolat, a keresztény erkölcs és a népi demokrácia jegyében. Ebben a gondolatban egy véleményre hangolódtak a különböző álláspontok, a nép előtti felelősség vállalása, a belülről ható egységtudat s a kívülről szorongató kényszerek hatására. A fiatal magyar társadalom a Vásárhelyi Találkozón valóban rálépett arra az útra, melyet nemzedékünk nagy tanítómestere, Szekfű Gyula, nagymagyar útnak nevezett s amelyen a magyarabb és humánusabb szellemiség megtalálta méltó hivatását: tágítani nemzetiségünket horizontális s elmélyíteni vertikális irányban.

Közel két évtizedes kisebbségi múlt tanulságaival a háta mögött, a Vásárhelyi Találkozó szűrte le először, nyílt sisakkal folytatott viták után, a valóságos helyzetünkből adódó következményekkel. Hirdette, hogy az olyan nemzeti kisebbség, amelynek társadalmi osztályai egymástól idegenül, az önáltatás kényelmes, de veszélyes útjait járják, idők során elveszíti ellenálló képességét s gyámoltalan esz-közévé válik hatalmi tényezők önkényének. Fel kell tehát hagynunk a féktelen képzelődéssel s a tiszta szellemi oxigén belélegzésével, erőteljesebb, szívósabb és kitartóbb munkára kell serkenteniünk népi közösségünk elernyedő szervezetét. Az ösztönök és érzelmek helyébe a bátor valóság szemléletnek, a gyakorlati elgondolások és gyors megvalósítások készségének kell kerülnie. *A nemzeti élet szabad és zavartalan fejlesztésének igénylése előfeltételként követeli a belső szervezettség kialakítását, a szellemi önállóságot és vagyoni jólét megteremtését.* Tehát figyelmünknek és munkakészségünknek – a magyar valóság, sors és magatartás teljes és igaz megismeréséből kiindulva – az egységes és egészséges magyar társadalom eszméjének gyakorlati megvalósítására kell irányulnia.

A Vásárhelyi Találkozó *felismerte a kisebbségi állampolgár dualisztikus alkatát* s megállapította az abból folyó kötelezettségeket. Egyfelől méltányosságot hirdetett az államhatalom felé, másfelől vallotta a magyarság szellemi egységét s az erdélyi magyarságnak az egyetlen nyelvi és kultúrközösséget képező közép-európai magyarsággal való felbonthatatlan kapcsolatát. Kinyilvánította a többségi néppel való őszinte kibékülési készséget, a kölcsönös megbecsülés és elismerés jegyében, hogy e két nép betölthesse magasabbrendű hivatását a Duna-medencében. Ugyanakkor azonban félreérthetetlenül igényelte a kisebbségi jogok elismerését, intézményes biztosítását s a Gyulafehérvár szelleméből sugárzó eszmék gyakorlati megvalósítását.

A párhuzamosan futó kötelezettségek és követelmények szembeállításával a Vásárhelyi Találkozó meghatározta az erdélyi magyar kisebbség *közjogi és nemzetközi jogi* helyzetét, kielemezte a kisebbségi élet tartozik és követel oldalának tételét, majd a keresztény erkölcs és nemzeti demokrácia vállalásával kijelölte a

belső megigazulás, az erkölcsi, nemzeti és szociális megújulás alapelveit. A kisebbségi életforma kiépítését, nemzeti egységet, becsületes együttműködést, az osztálykülönbségek, felekezeti és nemzedéki ellentétek megszüntetését követelte. Külön hangsúlyozta, hogy az erős nemzeti testet a földművesség és a munkásság alkotja – a nevelő értelmiséggel együtt. Mint népszervezeti eszmény, a Magyar Szövetség lebegett szeme előtt.

A vezető irányelvek kitűzésében a Vásárhelyi Találkozó tiszteletet parancsoló bizonyítékát adta fogalmi és gondolkodásbeli egységének s ezzel eloszlatta az aggodalmakat s feloldotta a feszültségeket. A belső szervezeti átalakításra irányuló alapelvek megvitatása már egy önmagára talált, emelkedettebb szellem kisugárzásában, a nép előtti felelősség mély átérzésében történt meg.

Kiindulópontként az a felismerés szolgált, hogy *egy más nemzetiségű környezetben élő kisebbségi népcsoport fennmaradása és fejlődése jórészt attól függ, hogy milyen közművelődési és gazdasági erőket tud szembeállítani a többségi közület, számszerű súlytöbbletéből következő nagyobb népi egyéniségével, magába olvasztó törekvésével.* Ezért a Vásárhelyi Találkozó egyetemes kisebbségi feladatnak tekintette a nemzetnevelést s ezen a téren kiemelte a családot, az iskola és az egyház különösen nagyjelentőségű szerepét. Követelte az iskolán kívüli népnevelés, a szakoktatás és a népnevelési központ megvalósítását. Az alkotó szellemnek a kisebbségi magyarság nemzeti és erkölcsi értékeit és érdekeit kell hordoznia s levette a romantikus önszemlélet terhét, európai tájékozódását kell követnie. A sajtó szerepét a nemzetnevelésben látta a Vásárhelyi Találkozó s azt az igényét fejezte ki, hogy a kisebbségi magyar sajtó az önvédelmi egység és tanítás napi megnyilvánulása legyen. Az egységes magyar gazdaságpolitika tengelyévé tette azt az erkölcsi parancsot, hogy minden gazdasági tevékenységnek a nemzeti vagyonállomány megtartására, fejlesztésére és védelmére kell irányulnia. A kisebbségi önvédelemből megfelelő részt kell vállalnia a magyar munkásnak és iparosnak is, akivel együtt küzd a nevelő értelmiség – a szociális igazság érvényesüléséért.

Az új magyar eszmekör fiatal erdélyi képviselői a becsületesen végzett munka megnyugtató érzésével vettek búcsút a tanácskozások színhelyétől. Marosvásárhelyről közel kétszázán mentek szét Erdély minden tája felé s magukkal vitték a Hitvallás komoly fogadalmát: „... a Vásárhelyi Találkozó összes határozatait magunkénak valljuk s mint becsületes és egy nép előtt felelős férfiakhoz illik, fogadjuk mindnyájan, akik a Találkozón résztvettünk, hogy azokat őrhelyeinken és munkaterületeinken szolgáljuk és megvalósításukért küzdeni fogunk.”

Nehézségek és feszültségek

ALIG ZÁRTA BE Tamási Áron a Vásárhelyi Találkozó tanácskozásait, az egyetemes magyar közvélemény megnyilatkozása határozottan bizonyította, hogy a szélfuvás iránya megfordult. Az aggodalmaskodók és félénk óvatosok hangja elhalkult. A közfelfogás szembehelyezhető értékelést kifejező véleménye, amely árnyékként vonul minden olyan megmozdulás nyomában, amelynek belső rendjét s dinamikus mozgását a fiatal társadalom ereje s szellemi sugárzása adja, előjelet változtatott. Készségesen ismerte el, hogy a Vásárhelyi Találkozó valóban komoly munkát végzett, emelkedett szellemben s az ellentétes vélemények egybehango-

lásával, az erdélyi magyar jövőnek olyan megfogalmazását adta, amely megnyugvással töltheti el a kisebbségi népközösség minden árnyalatát. Általános vélemény szerint: a Vásárhelyi Találkozó komoly kísérlet volt saját érdekeinek megvédésére és elősegítésére.

Egy év elteltével nemcsak jogunk, hanem kötelességünk, számot vetni önmagunkkal s megállapítani nyíltan és őszintén: *mi következett a Vásárhelyi Találkozó után?* Beteljesültek-e a várakozások s valóra váltak-e a remények? Megmozdult-e az aggodás vagy a félelem, a lelkiismeret vagy a réalpolitika sürgette józan cselekvőkészség? S vajon a belső revízió és megújulás szándéka kiszélesedett-e közvéleménnyé? A kisebbségi magyarság, a szakadatlan örállásban fogékonyra lett-e a reform befogadására, a különbbé válásra, ami az élethez való jogának egyetlen igazolása vagy a virrasztás elnyúttá nemcsak nemzeti testét, de lelkét is? Egyszóval a Vásárhelyi Találkozó méltónak bizonyult-e arra az értéktételre, hogy legjelentősebb megnyilatkozása volt a kisebbségi sorsot vállalt erdélyi magyarságnak?

Az erdélyi végeken a valóság szemlélet jogosultságát hirdetjük s az önáltatás feladását követeljük. Széchenyi tanításain nevelkedtünk s valljuk, hogy azokban fog megigazulni a magyarság. A feltett kérdésekre adandó feleletünk tehát csak őszinte és józan lehet. Mondjuk ki hát nyíltan, hogy az elmúlt év tanúsága szerint: *a Vásárhelyi Találkozó nem lett cselekvő mozgalom*: megállott a feladatok megismerésénél s a teendők feltárásánál. A fősúlyt nem a felismert bajok orvoslására, a hiányok pótlására s a tennivalók elvégzésére fordította, hanem megelegetett azaz, hogy kitermelt eszméit mértékegységül használják közéleti mozgalmak, szervezeti tevékenységek s egyéni cselekvések értékének megítéléséhez. A népi feladatok megoldásában mutatkozó gyakori tétovázást és tanácstalanságot nem küszöbölte ki közéletünkől s bár mindenki vele takaródzott s cselekvéseit vele hitelesítette, merevségétől nem tudott megszabadulni s belecsontosodott történelmi jelentőségének emlegetésébe.

Kereselem a meddőség okait, kutatom az események és jelenségek tárgyi összefüggéseit, mert tudnunk kell, hol van szükség beavatkozásra, mit kell tennünk, hogy a Vásárhelyi Találkozó megszabaduljon a szükségtelen nehezékektől s hol kell keresnünk a kivezető utat a kátyúba jutott szellemi munkaközösségnek. Bár nem kizárólagosan csak ezek, de kétségtelen, hogy a belpolitikai viszonyok, a nemzetközi ellentétek s a belső feszültségek járultak hozzá a leghatékonyabban a megtorpanáshoz.

A MÚLT ÉV őszen bekövetkezett *belpolitikai változások*, gyors egymásutánban változó jelentős események nyomában jelentkeztek. Válságokkal teli hónapok újabb és újabb fordulat elé állították az erdélyi magyarságot. A Tăărescu-kormány lemondása megnyitotta az utat a politikai pártok öldöklő versengésének felszámolására. A decemberi országgyűlési választások még egy utolsó erőpróbát kínáltak a pártszenvedélyeknek, s a lezárt belpolitikai korszak zárókövét Goga kormányelnöki kinevezése s rövid, egy hónapnál alig valamivel hosszabbra nyúlt kormányzati tevékenysége jelentette. Az új kormány Miron Cristea pátriárka elnökletével alakult meg s kormányzati terve az ország belső átépítését tűzte ki célul. A tekintélykormány kemény kézzel látott hozzá a régi rendszer eltakarításához. Új alkotmánytörvényt dolgozott ki, amely gyökeresen megváltoztatta az állami élet belső szervezetét, rendelettörvényekkel biztosította a veszélyeztetett köz-

nyugalmat s a kifogástalan rend helyreállítását. Törvényalkotásokkal nyúlt bele az ország sürgős megoldást igénylő kérdéseibe: feloszlatta a politikai pártokat, biztosította a közintézmények politikamentességét, új alapokra fektette a közigazgatást s nagy lépésekkel vitte előre a törvényegységesítés megvalósítását.

A belső átszervezés, az állami élet arculatának átalakítása s a szélsőséges mozgalmak ellen indított írtó hadjárat lekötötte az ország minden megnyilatkozó erejét. Egy alig lábrakapott mozgalom: a Vásárhelyi Találkozó, amely a szellem erejével és eszközeivel akarta erjedésbe hozni az erdélyi magyar közéletet, megtorpant a nehézségek közepette s eszméinek terjesztésében tétlenségre kényszerült. Még a baráti körök megalakítását is fel kellett függeszteni, nehogy a katonai hatóságok által kiadott gyűléstilalmi rendeletekkel összeütközésbe kerüljön a mozgalom s ezáltal kellemetlen helyzetet teremtsen személyeknek, vagy intézményeknek. Ilyen körülmények között nem lehetett felmérni, hogy a Vásárhelyi Találkozó határozataiban kifejezett elvek és tervek milyen mélyre hatoltak a népi tömegekben. A kezdet biztató jelenségei, amelyek a Vásárhelyi Találkozó résztvevőinek állandósult cselekvő mozgásáról, a közéletbe való bekapcsolódásáról s a különböző szervezeti mozgalmakban való tevékenykedéséről tanuskodtak, elerőtlenedtek s folytatás nélkül maradtak. Egyszóval: a Vásárhelyi Találkozó nem terebélyesedett ki s nem izmosodott mozgalommá. Hatása vitathatatlanul él és érezhető szellemi téren, de nagy terveinek valóra váltása kátyúba jutott olyan események és körülmények hatására, melyeknek irányítását rajta kívül eső erők végezték. Amikor meglevő szervezetek működését függesztették fel hatósági intézkedésekkel, új mozgalom szervezése reménytelen próbálkozás lett volna.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ jól látta, hogy a kisebbségi önvédelmi harc nem tűr társadalmi, nemzedéki és felekezeti tagozódást, ha az elkülönüléssé vagy az érdekellentétek kiéleződésévé mélyül. Éppen ezért az egységes magyar társadalom kialakítását sürgette, amelyben a különbözőségek értékgazdagságot, az elzárkózások pedig erőcsökkentést eredményeznek. A társadalmi átalakítás érdekében határozatilag ki is mondta, hogy nem ragaszkodik az iffjúsági korhatár megjelöléséhez s munkájában részt kíván juttatni korhatár nélkül bárkinek, aki a Találkozó határozatainak szellemében akar dolgozni. A maga részéről így akart hozzájárulni a nemzedéki ellentéteknek közéletünkben való eltüntetéséhez. Joggal remélhette, hogy a nemzedéki harc elvének feladását méltányolni fogják azok, akik a kisebbségi életforma parancsolta robotban korszerinti előttünkjárók, hiszen az évjáratok megoldatlan kérdésének felszámolásával a nagyobb, illetve az egész áldozatot a fiatal társadalom vállalta. *A gazdanemzedék azonban a korstílushoz akart alkalmazkodni s a felkészült fiatal erők mozgolódását veszedelmesnek és szükségtelennek tartotta.* Bár a kisebbségi élet nyomására sokféle megegyezés iránt vált fogékonyá, a nemzedéki kérdésben nem mutatott hajlandóságot a megalkuvásra. Helyét és tekintélyét védte és féltette a saját testéből kiszakadt fiatalokkal szemben, akiknek fel kell adniok véleményüket s az új élményekből fakadó elveiket, hálából a nekik juttatott szűkös megélhetésért. A konzervatív közszellem hordozói szigorúan megkövetelik, hogy a szólásra jelentkező fiatalok érdemdús múltat hozzanak tarsolyukban, anélkül azonban, hogy lehetőséget nyitnának ennek megszerzésére. A társadalmi szintéren az új korosztályoknak szolgálniok kell elődjeiket. A szolgálati fegyelem, a munkaadó és munkavállaló kö-

zotti viszony, nem tűr különvéleményt, minőségi felsőbbiséget, nagyobb erkölcsi és szellemi telítettséget.

Az ember, bármilyen körülmények szabják meg életét, mindig és minden rendelkezésére álló eszközzel ki akarja fejezni magát, vagyis azt, hogy a világ miként tükröződik benne. A kifejezésre való törekvést nem lehet születési évszámhoz kötni s hiábavaló próbálkozás önkéntes megalázkodásra bírni s tétlen kívülállásra kényszeríteni a fiatal szellemiséget. Ha egyszer utat keres magának a felszínre, meg is találja azt, s nem rajta múlik, hogy a közéletbe való tevőleges bekapcsolódása a nemzedékek változó gazdaságában érvényes törvényszerű keretek között s a nyugodt átváltás simaságával történik-e vagy a csírában rejlő őserő törvénye szerint.

Igaz ugyan, hogy az éltebb szemek hunyorgattak a Vásárhelyi Találkozó látán, de azért elismerték, hogy a fiatalok komoly munkát végeztek s józan politikai ítélőtehetséggel fogalmazták meg az egész erdélyi magyarságnak azt a cselekvési tervet, amely az elvitathatatlan alárendeltséget jelentő kisebbségi helyzetben a magyar nép széles tömegeit akarja megszervezni a szüntelen fokozódó nyomással szemben. Méltányosan állapították meg azt is, hogy Marosvásárhelyen nem egy olyan új nemzedék nyilatkozott meg, amely hajlandó odadobni magát a gyámoltalanságig menő beteges óvatosságnak vagy a meggondolat és lelkiismeretlen, túlzott vakmerőségnek, mint a kisebbségi politika két szélsőségének. Igazolták végül, hogy a 187 találkozás erdélyi fiatal a népi felelősség, saját nemzetisége, történelmi hagyományai és nemzeti kultúrája mély átérzésével, mindenki előtt érthetően nyilvánította ki a nemzeti gondolat, keresztény erkölcs és népi demokrácia hármas síkján felépülő tiszta magyar és emberi élet utáni vágyát.

Hiábavaló volt azonban a Vásárhelyi Találkozó elismerése és igazolása, a nemzedéki ellentétből adódó meggondolások elítéltek minden olyan mozdulatot vagy kísérletet, amely a jónak és hasznosnak ítélt elvek gyakorlati alkalmazását akarta vagy javasolta. Társadalmi helyzetét vagy megélhetését kockáztatta az, aki sürgette társadalmi átépítésünket. A társadalom minden rétegének bevonásával végzendő közéleti tevékenység megvalósítására irányuló kezdeményezés már magában is gyanút ébresztett azokban, akik a magyarság egységét két évtizeden át hirdették. Ha valaki közművelődési mozgalmat akart szervezni, s tárt kapukat nyitott olyan társadalmi osztályok felé, amelyek eddig kívül álltak a magyar életen, kísérletének kudarcát biztosra vehette. A gazdanemzedék keményszívűnek mutatkozott s mereven elzárkózott minden újítás elől s nem nézte szívesen, ha a Vásárhelyi Találkozó eszmekörének gyakorlati alkalmazását igényelték. Nem értette meg azokat, akik szolgálják őt, nem a várható örökség reményében, hanem a legtisztább szándékkal, sürgetve, követelve a belső megújítást, hogy igazolhassuk életünket, ittlétünket s előkészíthessük nemzeti jövőnket.

A tavaszi parlament nyomában

A BELPOLITIKAI nehézségeken és a nemzedéki feszültségeken kívül a meddőség és mozdulatlan tétlenség további okát a Vásárhelyi Találkozó belső ellentéteiben kell keresnünk.

Általános vélemény szerint, a Vásárhelyi Találkozó legnagyobb érdeme az volt, hogy cselekvési tervét egyaránt magukénak vallották a különböző világnézetű

résztevők s a Hitvallásban lekötötték magukat az elfogadott határozatok betartására. A marosvásárhelyi megbeszélések egyik határontúli krónikása a francia *coordination spirituel* megnyilatkozásához hasonlította azt a készséget, amely egységes fogalmak elfogadására és követésére s közös munkavállalásra készítette a fiatalokat, amikor a nemzeti élet alapvető kérdéseit és életbevágó érdekeit igyekeztek felismerni, s a tennivalókat rendszerbe foglalni.

Különösen nagyjelentőségűnek mutatkozott annak a csoportnak a magatartása, amelyik – ha oldalakban fejezzük ki a világnézeti állásfoglalást – erős baloldali fémjelzéssel jelentkezett Marosvásárhelyen. Egyesek a „trójai faló” veszélyét látták ennek a csoportnak a felvonulásában s a felismert veszély leküzdését nem vállalva, távol maradtak a Vásárhelyi Találkozótól. A hivatalos erdélyi magyar közvélemény sem nézte jó szemmel, hogy a nemzeti érzésű fiatalság közös megbeszélésen tanácskozik a nemzetközi alapon állókkal – a nagy népi feladatokról. A legtekintélyesebb intézmények és szervezetek megtiltották fiataljaiknak, hogy a Vásárhelyi Találkozón résztvegyenek. Ezzel természetesen csak azoknak a helyzetét súlyosbították, akik függetlenségük és felelősségük tudatában, kockáztatva fáradságos munkával szerzett közéleti helyzetüket, bekapcsolódtak a tanácskozásokba, irányították azokat s vállalták a felelősséget azért, hogy kilengések s káros félrelodások nem viszik vakvágányra a fiatal társadalom egyetemes megnyilatkozását.

A FOGALMAK nyílt tisztázása után, a Vásárhelyi Találkozó minden árnyalata az erdélyi magyarság erkölcsi, nemzeti és szociális megújodási alapjául ismert el a *keresztény erkölcsöt* s a *nemzeti demokráciát*. Igényelte a nemzeti öntudat fokozását s a népi közösségből kizárandónak jelentette ki azt, aki az erdélyi magyarság nemzeti érdekeivel összetűző tevékenységet fejt ki. A Vásárhelyi Találkozó nyíltan vallotta, hogy életünkben, a krisztusi elvek és tanítások alapján, a szociális igazságnak érvényesülnie kell s vállalta a közösséget a munkássággal a kizsákmányoló tőke elleni küzdelmében, de ezzel szemben elengedhetetlennek tartotta, hogy a munkásság teljes erejével küzdjön saját soraiban minden elnemzetlenítő kísérlet ellen s minden alkalommal nyilatkozzék meg a magyar kisebbségvédelem egyetemes érdekei mellett. Helyesnek tartotta, hogy a magyar munkásság és iparosság más nemzetiségű munkásokkal és kisiparosokkal kizárólag gazdasági és szakmai érdekeinek védelmére a szakszervezetekben és szakmai összefogásokban helyet foglaljon, de elvitathatatlanul szükségesnek tartotta, hogy a munkástömegek és kisiparosok nemzeti, erkölcsi és magyar kulturális nevelése a magyarság megfelelő szerveiben és intézményeiben történjék.

A kölcsönös megértés, a józan belátás s a népközösségi érdekek felkarolása jegyében az ellentétes álláspontok engedtek merevségükből. Az egyik oldal kinyilvánította szociális érzékét s feladta a munkásság és iparosság tömegeivel szembeni elzárkózás elvét. Nyíltan hirdette, hogy *az életképes nemzeti testnek egyenlő jogú tagja a földműves, iparos, munkás és nevelő értelmiség*. A másik oldal lekötötte magát a keresztény erkölcs és nemzeti gondolat eszméjéhez, feladta az osztályharcot s a magyar nemzeti szellemtől idegen szervezetekben való részvétel jogosságát csak *szakmai és érdekvédelmi szempontból* ismert el. A boldog felfedezés örömeivel állapította meg a Vásárhelyi Találkozó, hogy a kisebbségi sors áthidaló s kiegyenlítő nyomására, az önvédelem s a nemzeti fejlődés terén közös munkára vállalkoztak a nemzeti és a nemzetközi irányzatok. Nincs népfronti taktika Er-

délyben, hangzott az egyöntetű vélemény a tanácskozások befejezése után. A „tró-jai faló” veszedelmének emlegetése pedig csak a túlzott óvatoskodók riasztó ki-gondolásaként élt tovább a köztudatban.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ nemzeti érzésű csoportja feltétel nélkül val-lotta, hogy a megegyezések köteleznek – még akkor is, ha ezáltal egyéni érdekek soha ki nem köszörülhető csorbát szenvednek. A Hitvallás fogalmát nem adta fel egy pillanatra sem, bár a baloldali fiatalokkal való szoros együttműködése miatt kétségbe vonták nemzeti érzését. De elviselte a társadalmi előítéleteket, a gya-núsítgatásokat s nyugodtan állta a kételkedők tekintetét, bár nem egyszer kényel-metlenül érezte, hogy egyoldalúan tartja a vállalt kötelezettségeket. A túlsó oldal fogalmi körében ugyanis a Vásárhelyi Találkozó mind kevésbé jelentette a keresz-tény erkölcs s a nemzeti eszme vállalását. A hangsúly áttevődött az öncélú de-mokrácia gondolatára s az osztályöntudat kidomborítására. A marxi szocializmus kézzel fogható társadalompolitikai célkitűzéseket termelt ki s uralkodó szerepet igényelt az erdélyi magyarság életében. A nemzeti kisebbség igényei pedig, tör-ténelmi hagyományából eredő kívánságai s a közép-európai magyarság nyelvi és kultúrközösségből származó követelményei csak annyiban jelentenek számára fon-tosságot, hogy a Duna-medencében döntő tényezőivé válhatnak a demokrácia és fasizmus párviadalának. Ami ezen a két világpolitikai irányzat hatalmi versengésén kívül esik, az csak másodsorban, de annak mindig alárendelve és azt kiszolgálva kerül be érdeklődésének sugárkörébe.

Bár a Vásárhelyi Találkozó megállapította, hogy a munkástömegek és ipa-rosok nemzeti, erkölcsi és magyar kulturális nevelésének a magyarság megfelelő szerveiben és intézményeiben kell történnie, munkásifjakat zárt sorokban vonul-tattak be a nemzetközi szervezetbe, noha megfelelő magyar intézmény szervezeti lehetőségei kínáltak megfelelő elhelyezkedést és kulturális nevelést. Az indokolás igen egyszerű volt: nem bízhatják olyan szervezet nevelésére a munkás fiatalokat, amelynek vezetői történetesen az erdélyi magyarság akkor már feloszlott politikai szervezetének is vezetői voltak. A Vásárhelyi Találkozó baloldali csoportját nem zavarta, hogy utóbbi magatartása és egész ténykedése szöges ellentétben áll az elfogadott elvekkel. Ellenkezőleg az utóbbi időben elcsodálkozva látta az erdélyi közvélemény, hogy a Vásárhelyi Találkozó kizárólag csak bennük és ténykedése-ikben nyilatkozik meg. Kétségtelen, hogy ezen a ponton rá kell mutatnunk a nem-zeti érzésű fiatalok cselekvőképességének elkedvetlenedésére. Két nyomás között szükségtelen és értelmetlen szélmalomharcra vállalkozott volna, ha aktivitásra ha-tározza el magát, aminek sikertelenségét a gazdanemzedék megokolatlan közöm-bössége s a baloldali csoportoknak a Vásárhelyi Találkozó elveivel ellentétes ma-gatartása – egymást szinte akaratlanul kiegészítve – kétségtelenül egyengették és biztosították volna. A Vásárhelyi Találkozót nem akarta feladni egy pillanatra sem, de viszont nem ment bele olyan megmozdulásokba, amelyek a Vásárhelyi Talál-kozó eltorzulását eredményezték volna. Tartózkodását s a kalandoktól való távol-maradását sokan hajlandók voltak határozatlanságra, cselekvési képtelenségre ma-gyarázni. Valójában pedig éppen a Vásárhelyi Találkozónak tett szolgálatot azzal, hogy nem borította fel a fiatal társadalom egységét, nyomban az első alkalommal, amikor látta, hogy a baloldalon lelkiismeretfurdalás nélkül fordítanak hátat azok-nak az elveknek, amelyek nem illenek bele elgondolásaik keretébe. A nemzeti ér-

zésű fiatalság óvatossága és visszahúzódása olyan kísérletektől, melyekben nem látta biztosítva a Vásárhelyi Találkozó határozatainak töretlen eszmei egységét, végső fokon meggondoltságra és a Hitvalláshoz való, szinte dogmatikus ragaszkodására vallott. Személyi adottságokból és beállítottságból származó következménynek tartotta a felmerült ellentéteket, amelyek nem érinthetik a Vásárhelyi Találkozó eszméit és nem vonhatják kétségbe, hogy Erdélyben azokon kell felépülnie az egységes magyar társadalomnak. Épp ezért bízott abban, hogy a baloldalnak komolyan végrehajtott önrevíziója nyomán, a belső ellentéteket kiküszöbölve, cselekvőképessé válhat a Vásárhelyi Találkozó, ha eszméinek tiszta megfogalmazását meg gondolatlan kísérletek, célzatos magyarázatok és kisajátítási törekvések nem veszélyeztetik.

A KÉRDÉS ELINTÉZÉSÉT a Vásárhelyi Találkozó belső ügyének tekintette s annak felszámolását zárt ajtók mögött, nyilvánosság nélkül akarta elvégezni. *Féja Géza* egy nyilatkozata azonban a közvélemény elé terítette a belső egyenetlenséget. Keményen elítélte a baloldaliak magatartását és elsőnek mutatott rá arra, hogy a Vásárhelyi Találkozót a politikai szektáriusok, előbb-utóbb, kompromittálni fogják, mert ezek szóval a legszélesebb közösségi politikát hirdetik, de a valóságban a maguk – minden valóságtól elszakadt – elképzeléseit szeretnék ráerőszakolni a közösségre. Emlegette az önmérséklet hiányát, az apostoli gótgöt és a megokolatlan heveséget, amellyel a szélsőbaloldal teljesen illetéktelenül kisajátításra törekszik. A nyilatkozat mély hatást váltott ki.

A baloldalon nagy megrökönyődéssel fogadták, hiszen a „Viharsarok” szerzőjében az uralkodó rendszerrel szemben támasztott népi követelések bátor és szókimondó képviselőjét látták, őt állították követendő példának azok elé, akik az új népiség eszméjét, a népi demokráciát s a népi tömegek emelkedését vallották. Ámde elfogultságukra, helytelen taktikájukra Féja kegyetlen kritikájának nyomán sem döböntek rá, bár látniuk kellett, hogy szembekerültek azzal, akit maguk előtt járó vezérnek tartottak. A jobboldali fiatalok megértéssel fogadták Féja állásfoglalását. Beigazoltak látták aggodalmaikat, hisz az átfogó távlatokat látó szem is felismerte a veszélyeket, melyektől következetesen féltették a Vásárhelyi Találkozót s az erdélyi magyarság belső megújítását.

A *brassói megbeszélések* terve jóval a Féja nyilatkozata előtt vetődött fel. Azokat a fiatal erdélyi írókat és közírókat akarta összehozni, akik elfogadták a Vásárhelyi Találkozó határozatait vagy utólag csatlakoztak azokhoz. Az új írónemzedék, a transzilvanizmus éles hangú vitájában elhangzott vélemények hatására, írói szövetkezetbe akart tömörülni. Ez lett volna egyik megvalósítandó feladata a brassói megbeszéléseknek, míg a másik a Vásárhelyi Találkozó elveit, az írott szó birodalmában, átvigye a gyakorlatba. Azonban az *Új erdélyi antológia* szerkesztőinek, akik mint összehívói, jegyezték a megmozdulást, már az előkészítési munkálatok legelején látniuk kellett, hogy a cselekvő akarat már nem mozdul meg olyan készséggel, mint egy évvel azelőtt. Az előkészítés még be sem fejeződött, megjelent az ismeretes Féja-nyilatkozat. Ez ugyan még fokozta a brassói megbeszélések fontosságát és szükségét, de az ellentét a két világnézeti csoport között már annyira elmélyült, hogy végül is az előkészítő bizottság, hatósági engedély hiányára hivatkozva, a brassói megbeszélések tervét bizonytalan időre levette a napirendről.

A fellépett ellentétek eredményeként keletkezett bizonytalanság és feszültség megszüntetésére, a brassói megbeszélések tervének bukása után, már nem mutatkozott semmi remény. De egy naiv és minden politikai érzék hiányára valló kísérlet, amely betetőzte a baloldal szerencsésnek nem mondható taktikáját, határozott lökést adott az eseményeknek, s pár nappal a Vásárhelyi Találkozó első évfordulója előtt az állandó bizottság visszaadta megbízatását Tamási Áronnak, a Vásárhelyi Találkozó elnökének.

Tünődve olvasom *Az Ország Újja* különszámában a csehszlovákiai magyarok húszesztendő történetét. Az új nemzedék mozgalmairól írva, Sinkó Ferenc megemlékezik a *Tavaszi Parlamentről* is, melynek a gondolata a Kisebbségi Társaság köréből indult ki s a különböző világnézeti csoportokat akarta közös munkára megnyerni. A Tavaszai Parlament tényleg összehozta a különböző csoportokat s bizonyos emelkedett szellemű megértést teremtett, az ankét után azonban nem következett komolyabb munka a megértés elmélyítésére s a vállalt feladatok elvégzésére. Kísértetiesen egyezik e Tavaszai parlament és a Vásárhelyi Találkozó története: mind az egyik, mind a másik, a különböző világnézeti csoportok tartós együttműködését akarta megvalósítani, de ez sem az egyiknek, sem a másinak nem sikerült.

Magyar Szövetség felé

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ állandó bizottságának szeptember végén kelt határozata nem jelenti a Vásárhelyi Találkozó önkéntes feloszlását. *A Vásárhelyi Találkozó eszméi ma időszerűbbek, mint akár egy évvel ezelőtt s azoknak értékét nem az egyes emberek személyi magatartása szabja meg.* Jogosultságuk mértékét belső, erkölcsi értékük adja, mert tovább fejlesztve, újabb és újabb erkölcsi értékeket termelnek. *A Vásárhelyi Találkozó Hitvallását mindig vállalni és állani fogják azok, akik becsületesen elfogadják s a nemzeti munka síkján küzdeni fognak, hogy az adott korlátok között megteremtsék az egységes, erőteljes közszellemű, szerves társadalmi életesség feltételeit – erkölcsben, művelődésben s népszervezetben egyaránt.* S itt gondolunk arra, hogy a Vásárhelyi Találkozó nyomatékával igényelte a *Magyar Szövetségnek*, mint népszervezeti közösségnek, megalakítását, amely a nemzeti önvédelem átfogó keretét adja. A közélet, ahol végső fokon minden mozgalom kibontakozik, érezte is a kérdés roppant súlyát és sorsdöntő fontosságát, de visszariadt a teendők méreteitől; a Vásárhelyi Találkozó fiatalságának pedig – épp a meglévő szervezeti keretből folyó kötöttsége miatt – meg kellett elégednie az eszmék meghirdetésével s le kellett mondania a cselekvő megvalósítás tervéről. De az elmúlt egy év nagy változásokat hozott s az erdélyi magyarságnak új feladatok megoldását kell vállalnia. A Magyar Szövetség gyakorlati megvalósítása ma már nem veszélyezteti a szervezeti kereteket; ellenkezőleg a gyakorlati nemzetvédő munka megvalósításának elengedhetetlen feltétele. A jelenlegi szervezatlenség állapota mind befelé, mind kifelé veszedelmet jelent. Kifelé csökkenti a magyarság ellenállóképességét, holott a nemzeti kisebbségnek a legfelsőbb határig kell azt fokoznia; befelé pedig állandó nyugtalanság, bizonytalanság és feszültség forrása, ami könnyen bonyodalmakhoz és elégedetlenséghez vezethet.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ eszméiben él tovább, függetlenül az egyéni vagy közösségi állásfoglalásoktól. A körülmények alakulása következtében a Vásárhelyi Találkozó eszmeköréből ma a Magyar Szövetség gondolata emelkedik ki s amikor a Találkozó nemzeti érzésű fiatalsága kezdeményező lépést tett a népszervezeti közösség megvalósítására, bebizonyította, hogy felelőssége tudatában vállalja és állja a Vásárhelyi találkozón tett fogadalmát. Igaz, nem vállalkozik közös akcióra azokkal, akik magatartásukkal s megnyilatkozásaikkal ellentétbe kerültek a Vásárhelyi Találkozóval, de a közös munka megtagadásáért egy pillanatig sem okolható. Pázmány Péter szavaival igazolhatja magát: a szabó, ha az elszakadt ruhát régi épségre akarja vinni, szükség, hogy az ép posztót is meglyuggassa. De azért nem illik panaszkodni a szabóra, hanem arra méltóbb nehezleni, aki elszakasztván az ép ruhát, okot ad a szabó munkájára.

DÁNIEL ANTAL